

СУДДЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

вул. Жилянська, 14, Київ, 01033

Завідувачеві кафедри
конституційного права
Національного університету
„Одеська юридична академія“,
члену Науково-консультативної ради
Конституційного Суду України,
кандидатові юридичних наук,
доцентів

Дмитру ТЕРЛЕЦЬКОМУ

Шановний пане Дмитре!

До Конституційного Суду України звернувся Гнезділов Сергій Олексійович із клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) частину восьму статті 176, абзац восьмий частини четвертої статті 183 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 4 вересня 2025 року відкрила конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гнезділова Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України частини восьмої статті 176 Кодексу, а щодо конституційності абзацу восьмого частини четвертої статті 183 Кодексу – відмовила у відкритті конституційного провадження.

Згідно з частиною четвертою статті 59 Закону України „Про Конституційний Суд України“, для забезпечення повного й об’єктивного розгляду справи та ухвалення Конституційним Судом України обґрунтованого рішення прошу Вас висловити позицію стосовно питань, порушених у конституційній скарзі Гнезділова С.О.

Додаток: копія конституційної скарги на 4 арк.

З повагою

суддя-доповідач

Василь ЛЕМАК

Міністерство освіти і науки України
**Національний університет
«Одеська юридична академія»**

Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009, тел. (048) 719-88-01
E-mail: chancellery@onua.edu.ua, код ЄДРПОУ 20933314

Ministry of Education and Science of Ukraine
**National University
«Odesa Law Academy»**

23 Fontanska doroga, Odesa, 65009, tel. (048) 719-88-01
E-mail: chancellery@onua.edu.ua, EDRPOU code 20933314

Від _____ № _____

На № _____ від _____

Судді Конституційного Суду України

Василю ЛЕМАКУ

вул. Жилянська, 14, м. Київ, 01033

Шановний Василю Васильовичу!

На ваше звернення № 359-005-16/3368 від 03.11.2025 надсилаємо науковий висновок у справі за конституційною скаргою Гнезділова Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини восьмої статті 176, абзацу восьмого частини четвертої статті 183 Кримінального процесуального кодексу України, підготований науковцями кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол №3 від 7 листопада 2025 року).

Додаток: вказане на 10 арк.

З повагою
ректор, професор

Олег ТОДОЩАК

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо відповідності Конституції України (конституційності)
приписів частини восьмої статті 176, абзацу восьмого частини четвертої статті
183 Кримінального процесуального кодексу України

Науковий висновок надається відповідно до листа № 359-005-16/3368 від 03 жовтня 2025 року судді Конституційного Суду України В. В. Лемака стосовно порушених у конституційній скарзі Гнезділова Сергія Олексійовича питань відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини восьмої статті 176, абзацу восьмого частини четвертої статті 183 Кримінального процесуального кодексу України.

Суб'єкт права на конституційну скаргу, Гнезділов Сергій Олексійович, звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити частину восьму статті 176, абзац восьмий частини четвертої статті 183 Кримінального процесуального кодексу України (далі – *Кодексу*) на відповідність приписам статті 24 Конституції України.

Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 4 вересня 2025 року відкрила конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гнезділова Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України частини восьмої статті 176 Кодексу, а щодо конституційності абзацу восьмого частини четвертої статті 183 Кодексу – відмовила у відкритті конституційного провадження.

Відповідно до частини восьмої статті 176 Кодексу „під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402-405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід, визначений пунктом 5 частини першої цієї статті“.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що положення оспорюваного припису Кодексу, яке передбачає застосування до

військовослужбовців під час дії воєнного стану виключно найсуворішого запобіжного заходу - тримання під вартою, ставить військовослужбовців у нерівне становище та прирівнює їх під час дії воєнного стану до особливо небезпечних злочинців, що становлять загрозу суспільству. На думку скаржника, це порушує без належного обґрунтування право на свободу і особисту недоторканність, гарантоване ст. 29 Конституції України, а також конституційний принцип рівності усіх громадян перед законом, передбачений статтею 24 Конституції України.

Вирішуючи питання про відповідність Конституції України (конституційність) частини восьмої статті 176 Кодексу, вважаємо за доцільне вказати про таке.

Стаття 29 Конституції України закріплює право на свободу та особисту недоторканність, яке, зокрема, передбачає, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Законом, який передбачає такі підстави та порядок, є оспорюваний Кодекс, зокрема його положення, які є предметом конституційного контролю за конституційною скаргою С.О. Гнезділова. Як вказує Конституційний Суд України, „Конституція України є основним джерелом галузевого законодавства, зокрема кримінального процесуального, яке має розвивати, конкретизувати й деталізувати конституційні приписи“¹.

У контексті цієї конституційної скарги слід наголосити на таких юридичних позиціях Конституційного Суду України:

по-перше, „конституційна презумпція людської свободи обумовлює доконечність потреби обґрунтування будь-якого істотного її обмеження з боку держави“²;

¹ абзац перший підпункту 3.7 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2024 року № 5-р(II)/2024 у справі за конституційною скаргою Плєскач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України

² абзаци четвертий, п'ятий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 22 червня 2022 року № 5-р(II)/2022, підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 липня

по-друге, „нормативне регулювання у сфері здійснення кримінального провадження щодо особи і позбавлення її у зв'язку з цим свободи повинне базуватися на засадах, передбачених статтями 1, 3, частинами першою, другою статті 8, частинами першою, другою статті 29, частиною першою статті 64 Основного Закону України“³;

по-третє, „Конституційний Суд України розрізняє загальну свободу дій, яка поряд із людською гідністю міститься в каталозі конституційних прав людини, є їх сутнісним змістом, і право на свободу та особисту недоторканність (стаття 29 Основного Закону України) як свободу людини від свавільного ув'язнення“⁴;

по-четверте, „зважаючи на положення частини другої статті 29 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що слід визначити такі обов'язкові вимоги до правомірного арешту або тримання під вартою: по-перше, арешт чи тримання під вартою має здійснюватися виключно на підставі належним чином вмотивованого рішення суду; по-друге, підстави та порядок застосування цих запобіжних заходів мають бути визначені в законі та повинні відповідати конституційним гарантіям справедливої судової процедури та принципу верховенства права.

Оскільки метою статті 29 Конституції України є недопущення свавільного обмеження (позбавлення) свободи чи особистої недоторканності особи, то дотримання зазначених вимог є обов'язковим“⁵;

по-п'яте, „частина друга статті 29 Основного Закону України акцентує на винятковому характері заходів утрочання у право на свободу та особисту

2024 року № 8-р(II)/2024 у справі про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою

³ абзац дев'ятий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чернобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України від 25 червня 2019 № 7-р/2019

⁴ підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 у справі про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою

⁵ абзаці восьмий, дев'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017

недоторканність [...] У зазначеному приписі Конституції України наголошено на тому, що особиста свобода є природним станом людини, тоді як арешт чи тримання під вартою означає виняткове становище, яке конституційно допускають тимчасово і за наявності в кожному випадку юридичних та фактичних підстав, які мають бути встановлені (перевірені) судом“⁶;

по-шосте, „Конституційний Суд України вважає, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов’язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права“⁷;

по-сьоме, „відповідно до другого речення частини другої статті 64 Конституції України людські права і свободи, гарантовані Конституцією України у приписах статті 29 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 55 (право на судовий захист), статті 62 (презумпція невинуватості), статті 63 (право на захист), не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Це означає, що хоча обмеження зазначених людських прав не може бути зумовлене потребами, пов’язаними з воєнним станом, однак державне втручання у їх захисну сферу є можливим за умови виправданості (домірності) обраних законодавцем засобів, які зберігають повагу до сутності людських прав

⁶ підпункт 5.1 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 у справі про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою

⁷ абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу

та не суперечать приписам Конституції України, які *expressis verbis* гарантують їх обсяг“⁸;

по-восьме, „людські права і свободи, гарантовані Конституцією України у приписах статті 29 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 55 (право на судовий захист), статті 62 (презумпція невинуватості), статті 63 (право на захист), не зазначені в актах права, якими введено воєнний стан в Україні, а отже, утрочання у ці права і свободи не обумовлено цілями вирішення завдань, які були підґрунтям для введення воєнного стану в Україні“⁹;

по-дев'яте, „зважаючи на положення частини другої статті 29 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що слід визначити такі обов'язкові вимоги до правомірного арешту або тримання під вартою: по-перше, арешт чи тримання під вартою має здійснюватися виключно на підставі належним чином вмотивованого рішення суду; по-друге, підстави та порядок застосування цих запобіжних заходів мають бути визначені в законі та повинні відповідати конституційним гарантіям справедливої судової процедури та принципу верховенства права.

Оскільки метою статті 29 Конституції України є недопущення свавільного обмеження (позбавлення) свободи чи особистої недоторканності особи, то дотримання зазначених вимог є обов'язковим“¹⁰;

по-десяте, „обґрунтованість застосування запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням права особи на свободу та особисту недоторканність, зокрема домашнього арешту та тримання під вартою, має піддаватися судовому контролю через певні проміжки часу, періодично об'єктивним та

⁸ абзац четвертий підпункту 8.3 пункту 8 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 у справі про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою

⁹ абзац другий підпункту 8.4 пункту 8 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 у справі про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою

¹⁰ абзаци восьмий, дев'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017

неупередженим судом на предмет перевірки наявності чи відсутності ризиків, за яких вказані запобіжні заходи застосовуються, у тому числі при закінченні досудового розслідування, коли деякі ризики вже можуть зникнути¹¹;

по-одинадцяте, „із аналізу частини другої статті 29 Конституції України вбачається, що винятків стосовно підстав застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, пов'язаних із тяжкістю вчиненого нею злочину, немає. Тобто, навіть коли йдеться про злочини, що посягають на національну безпеку України чи громадську безпеку, наявність вмотивованого судового рішення для тримання особи під вартою, яка підозрюється чи обвинувачується у їх вчиненні, є обов'язковою.

Водночас із частини другої статті 29 Конституції України випливає, що підставою для правомірного обмеження права на свободу через застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є, зокрема, рішення, яке не просто формально ухвалює суд, а воно має бути обґрунтованим, справедливим. Формальне судове рішення нівелює мету та суть правосуддя, яке „визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах“ (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003).

Таким чином, тримання під вартою за вмотивованим рішенням слідчого судді, суду у розумінні частини другої статті 29 Конституції України відповідає принципу верховенства права та мінімізує ризик допущення свавілля, чого неможливо досягти, враховуючи виключно тяжкість злочину та не оцінюючи конкретних обставин справи, реальних причин, що обумовлюють необхідність у триманні особи під вартою, неможливість застосування інших, більш м'яких, запобіжних заходів.

Отже, положення частини п'ятої статті 176 Кодексу допускає застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на підставі

¹¹ абзац дванадцятий пункту 3 мотивувальної частини Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017

суто формального судового рішення, що порушує принцип верховенства права. В оспорюваній нормі обґрунтовується необхідність тримання під вартою тяжкістю злочину, що не забезпечує балансу між метою його застосування у кримінальному провадженні та правом особи на свободу та особисту недоторканність¹²;

Враховуючи те, що за конституційною скаргою С.О.Гнезділова оспорюваний припис Кодексу має бути перевірений на відповідність статті 29 Конституції України (експліцитно) та статті 55 Конституції України (імпліцитно, це впливає зі змісту конституційної скарги, але про право на судовий захист у самій конституційній скарзі не згадано), доцільними є такі проміжні висновки з наведених юридичних позицій:

1) конституційна презумпція людської свободи встановлює загальне правило про те, що будь-яке істотне обмеження свободи повинно бути переконливо й належно обґрунтоване. Свобода є вихідним станом людини, а втручання – винятком;

2) регулювання кримінального провадження має відповідати основоположним конституційним цінностям – зокрема, нормативні акти, що регулюють втручання у право на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, мають відповідати вимогам статей 1, 3, 8, 29 та 64 Конституції України. Тобто втручання допустиме лише за умов поваги до людської гідності, верховенства права та гарантій належної правової процедури;

3) стаття 29 Конституції України висуває обов'язкові умови для правомірного арешту або тримання під вартою, зокрема два ключові критерії:

3.1) наявність належним чином вмотивованого рішення суду;

3.2) законодавчо визначені підстави та процедура, що відповідають принципу верховенства права й гарантіям справедливого суду.

¹² абзаци восьмий–одинадцятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чорнобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України від 25 червня 2019 № 7-р/2019

Дотримання цих умов є обов'язковим і слугує запобіжником від свавілля;

4) тримання під вартою є тимчасовим і винятковим заходом, допустимим лише за наявності перевірених судом юридичних і фактичних підстав; тримання під вартою має піддаватися періодичному судовому контролю, тобто регулярно переглядатися об'єктивним і неупередженим судом, оскільки ризики, що виправдовують запобіжний захід, можуть зменшуватися або зникати;

5) потрібне не формальне, а обґрунтоване та справедливе рішення суду. Судова дискреція повинна враховувати реальні ризики та можливість застосування альтернативних заходів;

6) норма, що допускає тримання під вартою виключно через тяжкість злочину, межує з порушенням принципу верховенства права. Конституція не передбачає винятків щодо підстав обмеження права на свободу та особисту недоторканність залежно від тяжкості кримінального правопорушення, включно з тими, що стосуються національної безпеки;

7) права, передбачені статтями, зокрема, 29, 55 Конституції, не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Тобто правовий режим воєнного стану не визнає додаткових підстав для втручання в право на свободу та особисту недоторканність. Потреби, що стали підставою для введення воєнного стану, не можуть слугувати окремим виправданням для обмеження прав, гарантованих статтями 29 і 55 Конституції;

8) Будь-яке обмеження прав людини повинно бути: встановленим законом; несвабільним і справедливим; спрямованим на досягнення легітимної мети; обумовленим необхідністю в демократичному суспільстві; пропорційним і обґрунтованим; таким, що не порушує сутнісного змісту права.

Легітимною метою оспорюваного припису Кодексу можна вважати „суспільну необхідність у захисті суверенітету і територіальної цілісності України (частина перша статті 17 Конституції України) та забезпеченні державної (національної) безпеки (частина друга статті 17 Конституції

України)¹³. Однак з урахуванням пункту 7 наведених проміжних висновків, які впливають з відповідних юридичних позицій Конституційного Суду України, такі потреби не можуть слугувати легітимною метою для обмеження права на свободу та особисту недоторканність, оскільки є підставою для введення правового режиму воєнного стану.

У контексті справедливості обмеження та сутнісного змісту права на свободу та особисту недоторканність у взаємозв'язку з правом на судовий захист вбачається, що законодавчо визначена безальтернативність тримання під вартою щодо військовослужбовців за окремі види кримінальних правопорушень, по-перше, виключає оцінювання індивідуальної ситуації судом, по-друге, створює перешкоди для судової дискреції незалежно від усіх значущих для визначення запобіжного заходу обставин, по-третє, стає формальною процедурою стосовно відповідних осіб. Орган законодавчої влади не повинен підмінювати собою органи судової влади.

З огляду на це, на наше переконання, така законодавчо визначена безальтернативність тримання під вартою щодо військовослужбовців за окремі види кримінальних правопорушень не є домірною та справедливою, порушує не лише вимоги справедливості та домірності обмеження, а й сутнісний зміст права на свободу та особисту недоторканність у поєднанні з правом на судовий захист (стосовно призначення запобіжного заходу необхідний періодичний судовий контроль, який не є формальним і передбачає судову дискрецію).

Це підтверджує Європейський суд з прав людини у рішенні Великої палати: “позбавлення волі повинно бути припинене, як тільки буде усунена відповідна загроза, і це вимагає здійснення контролю, при цьому тривалість позбавлення волі також є важливим фактором” (*S., V. and A. v. Denmark* [ВП], 2018, § 161).

¹³ п. 1 Окремої думки судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Ковтун Марини Анатоліївни, Савченко Надії Вікторівни, Костоглодова Ігоря Дмитровича, Чорнобука Валерія Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України

З наведених причин, вважаємо, що приписи частини восьмої статті 176 Кодексу, а саме – „під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402-405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід, визначений пунктом 5 частини першої цієї статті“, **не відповідають** статті 29 у поєднанні зі статтями 55, 64 Конституції України (є неконституційними).

Науковий висновок підготований за співпраці з кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри конституційного права Ю.Д. Батаном, обговорений та затверджений на засіданні кафедри конституційного права (протокол №3 від 07 листопада 2025 року).

З повагою

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права
Національного університету “Одеська юридична академія”

Дмитро ТЕРЛЕЦЬКИЙ